

310 val

2006 års kommun- och landstingsval

Valdeltagandet
Deltagandet i kommunvalen
Deltagandet i landstingsvalen

Valdeltagandet i olika grupper
Förtidsröstning
Valresultat
Övriga partier

Lokala partier
Sjukvårdspartier
Hur röstade olika grupper i kommunvalet?
Partiernas väljare

Röstfördelningen i olika sociala grupper
Vänster eller höger
Politiskt förtroende
Personvalet

Röstdelning
Lokala partiledares betydelse
De folkvalda
Majoriteter

Majoritetsförhållanden i kommuner
Majoritetsförhållanden i landsting
Vilka är styrelseordförande?
Sammanfattande diskussion

Behov av institutionella förändringar?
Stora olikheter

Sveriges Kommuner och Landsting

118 82 Stockholm, Besök Hornsgatan 20

Tfn 08-452 70 00, Fax 08-452 70 50

info@skl.se, www.skl.se

© Sveriges Kommuner och Landsting

Grafisk form och produktion Ordförandet AB

Tryck åtta.45, Solna

ISBN 978-91-7164-246-2

310 val

2006 års kommun- och landstingsval

Sveriges
Kommuner
och Landsting

Innehåll

FÖRORD	3
VALDELTAGANDET	4
DELTAGANDET I KOMMUNVALEN	4
DELTAGANDET I LANDSTINGSVALEN	5
VALDELTAGANDET I OLIKA GRUPPER	6
FÖRTIDSRÖSTNING	8
VALRESULTAT	9
ÖVRIGA PARTIER	12
LOKALA PARTIER	14
SJUKVÅRDPARTIER	16
HUR RÖSTADE OLIKA GRUPPER I KOMMUNVALET?	18
PARTIERNAS VÄLJARE	18
RÖSTFÖRDELNINGEN I OLIKA SOCIALA GRUPPER	19
VÄNSTER ELLER HÖGER	20
POLITISKT FÖRTROENDE	21
PERSONVALET	23
RÖSTDELNING	25
LOKALA PARTILEDARES BETYDELSE	27
DE FOLKVALDA	29
MAJORITETER	32
MAJORITETSFÖRHÅLLANDEN I KOMMUNER	32
MAJORITETSFÖRHÅLLANDEN I LANDSTING	35
VILKA ÄR STYRELSEORDFÖRANDE?	37
SAMMANFATTANDE DISKUSSION	39
BEHOV AV INSTITUTIONELLA FÖRÄNDRINGAR?	46
STORA OLIKHETER	48

Förord

Den 17 september 2006 genomfördes 311 val i Sverige – ett riksdagsval, 20 landstingsval och 290 kommunval. Riksdagsvalet och regeringsfrågan fick den största uppmärksamheten i den allmänna debatten och man kunde lätt få intrycket att det bara var *ett* val som var betydelsefullt. Men även de lokala och regionala valen är utomordentligt viktiga. Den svenska folkstyrelsen förverkligas enligt Regeringsformen genom ett representativt och parlamentariskt statsskick och kommunal självstyrelse. Självstyrelsen utövas av beslutande församlingar som utses vid de 310 kommun- och landstingsvalen. Genom dessa val har människor möjlighet att välja sina företrädare, påverka politikens framtida inriktning och utkräva ansvar, precis som i riksdagsvalet. Självstyrelsen innebär att medborgarna har större närhet till beslutsfattarna och därmed bättre möjligheter att påverka besluten. Och det handlar om beslut av stor betydelse för människors vardag. Kommuner och landsting har ett vidsträckt ansvar i den svenska samhällsorganisationen, svarar för politikområden som står högt upp på medborgarnas politiska dagordning och för verksamheter som tar i anspråk mer än 20 procent av BNP och 70 procent av den offentliga konsumtionen.

Mot den bakgrunden är det viktigt att redovisa vad som hände i kommun- och landstingsvalen. Det gäller i synnerhet som dessa val i flera avseenden skiljer sig från riksdagsvalet. Fler människor har rösträtt, fler partier är representerade i fullmäktigeförsamlingarna, ett stort antal olika majoritetskonstellationer formas och en stor grupp väljer att rösta på olika partier i de olika valen. Förutom att beskriva olika aspekter av valresultatet så är det viktigt att diskutera den lokala och regionala demokratin utifrån vad som hände i valet. Kan valet säga något om hur den lokala och regionala demokratin fungerar?

Det är vår förhoppning att denna skrift både ska kunna användas som faktsamling och ge underlag till fortsatta diskussioner om den lokala och regionala demokratin. Skriften är en tjänstemannaprodukt och den har skrivits av Bo Per Larsson vid sektionen för demokrati och styrning.

Sveriges Kommuner och Landsting

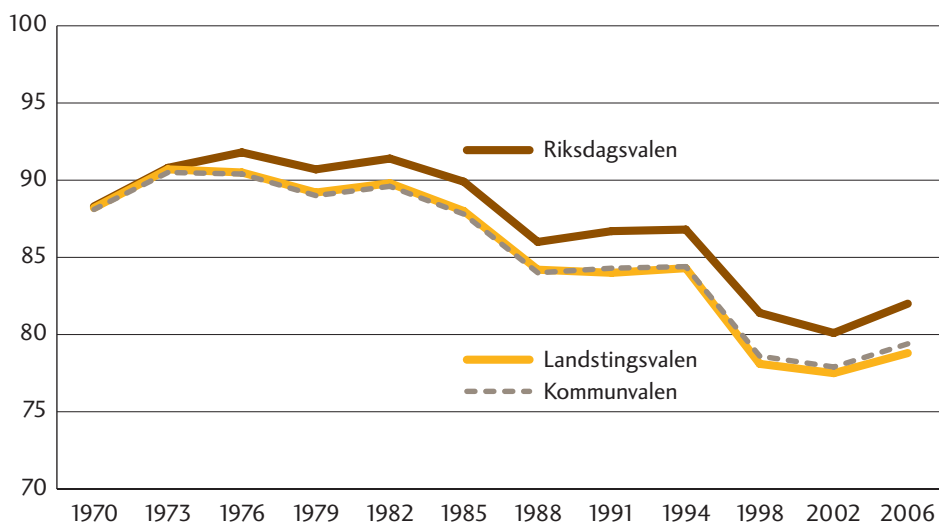
Lennart Hansson

Sektionen för demokrati och styrning

Valdeltagandet

Trenden med ett sjunkande valdeltagande bröts i och med årets val. Valdeltagandet ökade i samtliga val och uppgick till 82,0 procent (+1,9) i riksdagsvalet, 79,4 procent (+1,5) i kommunvalet och 78,8 procent (+1,4) i landstingsvalet.

TABELL 1 Utveckling av valdeltagandet 1970–2006 (%)

Källa: SCB

Deltagandet i kommunvalen

Valdeltagandet ökade i 255 av Sveriges kommuner. Störst var ökningen i Älvdalen (+4,5), Vansbro (+4,3) och Strömstad (+3,8). Valdeltagandet minskade dock i 35 kommuner och i tre kommuner, Bollnäs (-3,0), Överkalix (-2,9) och Årjäng (-2,1), med mer än två procentenheter.

Valdeltagandet varierade kraftigt mellan olika kommuner och det skilde nästan 30 procentenheter mellan Lomma som hade det högsta och Haparanda det lägsta valdeltagandet. Fem av de sex kommuner som hade lägst valdeltagande är gränskommuner mot Finland eller Norge.

TABELL 2 Högst och lägst valdeltagande i kommunvalet (%)

<i>Kommun</i>	<i>Valdeltagande</i>	<i>Förändring sedan 2002</i>
Lomma	89,4	+1,7
Vellinge	88,2	+0,9
Danderyd	87,4	+1,2
Ekerö	87,3	+2,0
Vaxholm	86,9	+3,2
Haparanda	59,5	+2,2
Eda	65,8	-1,8
Årjäng	66,9	-2,1
Strömstad	69,9	+3,8
Botkyrka	71,0	+2,3

Källa: SCB

Deltagandet i landstingsvalen

I landstingsvalet var variationerna betydligt mindre. Det skilde ”bara” 4,4 procentenheter mellan Blekinge och Jämtland som hade högst respektive lägst valdeltagande.

TABELL 3 Högst och lägst valdeltagande i landstingsvalet (%)

Blekinge	81,1
Östergötland	81,0
Halland	80,7
Jämtland	76,7
Gävleborg	77,0
Västmanland	77,4

Källa: SCB

Valdeltagandet i olika grupper

SCB genomför efter varje val en undersökning om valdeltagandet. Där framgår bland annat skillnader i valdeltagande mellan olika grupper. De uppgifter som redovisas nedan är hämtade från SCB:s undersökning av valdeltagandet i 2006 års val¹.

Kön och ålder

Det är stora skillnader i valdeltagandet mellan olika åldergrupper. Lägst var deltagandet bland väljare under 30 år samt bland kvinnor över 75 år. Valdeltagandet bland förstagångsväljare har ökat i alla val och uppgår till 76 procent i riksdagsvalet och 71 procent i kommunvalen. Det är en ökning med sex resp. fem procentenheter i förhållande till 2006 års val. Valdeltagandet är något högre bland kvinnor än bland män. Det är först i den äldsta åldergruppen, 75 år och äldre, som valdeltagandet i kommunvalen är lägre bland kvinnor.

TABELL 4 Valdeltagande i kommunfullmäktigevalen 2006 efter kön och ålder

<i>Åldersgrupp</i>	<i>Män</i>	<i>Kvinnor</i>	<i>Alla</i>
Förstagångsväljare	69,0	72,5	70,7
22–29 år	67,6	72,9	70,2
30–39	77,0	80,8	78,9
40–49	79,6	83,6	81,5
50–59	82,2	86,4	84,2
60–75	86,1	87,3	86,7
75–	78,5	66,5	71,3
Samtliga	78,7	80,1	79,4

Källa: SCB

Socioekonomiska förhållanden och uppväxt

Sysselsatta röstade i högre utsträckning än arbetslösa, 86 procent jämfört med 73 procent. Av arbetarna röstade 79 procent jämfört med 92 procent av tjänstmännen. Bland SACO-medlemmar uppgick deltagandet till 96 procent, bland TCO-medlemmar till 92 procent och bland LO-medlemmar till 80 procent.

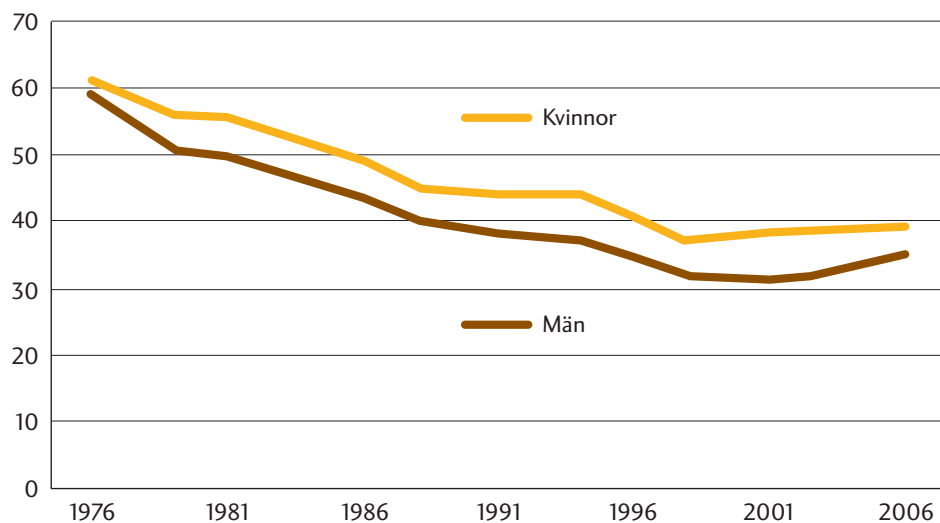
¹ Undersökningen baseras på ett urval om nära 79 000 individer varav drygt 16 000 är utländska medborgare och omkring 58 000 även ingår i SCB:s arbetskraftsundersökning (AKU). Se vidare Valdeltagandet vid de allmänna valen 2006, Statistiska meddelanden (ME 13 SM 0701).

Bland personer med eftergymnasial utbildning deltog nära 92 procent i valet medan 83 procent med gymnasial och 76 procent med förgymnasial utbildning röstade. I gruppen med de högsta inkomsterna röstade 93 procent och i gruppen med de lägsta inkomsterna 73 procent¹. Valdeltagandet bland inrikesfödda uppgick till 85 procent och bland utrikesfödda till 67 procent. För inrikesfödda med två utlandsfödda föräldrar var valdeltagandet 74 procent¹.

Medborgarskap

När utländska medborgare fick rätt att rösta i de kommunala valen 1976 uppgick valdeltagandet till 60 procent. Sedan dess har valdeltagandet successivt sjunkit för varje val fram till 2002 då det låg kvar på samma nivå som 1998, 35 procent. Vid 2006 års val ökade valdeltagandet till 37 procent. Valdeltagandet bland utländska medborgare är lägst bland personer under 30 år där 29 procent av kvinnorna och 22 procent av männen röstade. Vidare är skillnaden i valdeltagandet stor mellan gruppen med de högsta (58 procent) och med de lägsta inkomsterna (35 procent).

TABELL 5 Valdeltagande bland utländska medborgare i kommunfullmäktigevalen 1976–2006 (%)

Källa: SCB

¹ Statistiken visar valdeltagandet bland de 20% av befolkningen från 18 år och äldre som har lägst resp. de 20% som har högst inkomster.

² Redovisningen av valdeltagandet utifrån ställning på arbetsmarknaden, facklig tillhörighet, utbildning, inkomst och födelse-land avser riksdagsvalet.

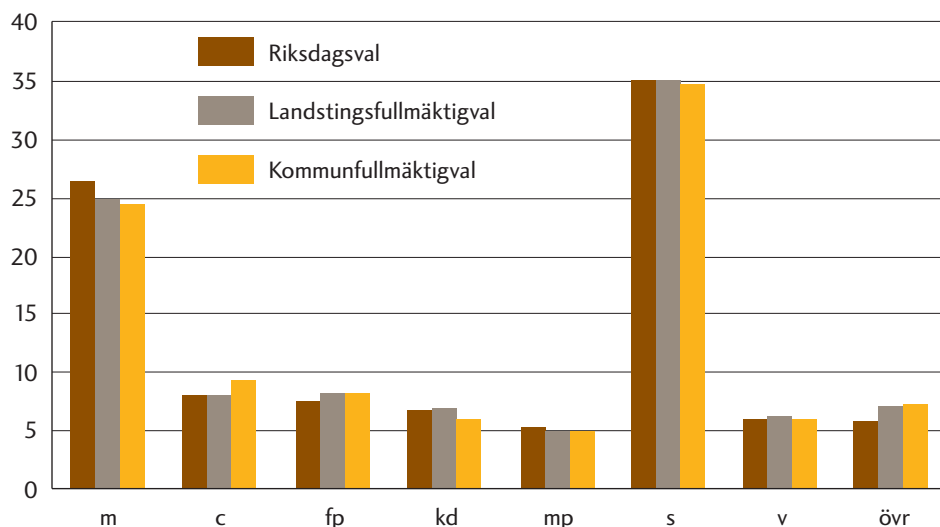
Förtidsröstning

Huvudmannaskapet för förtidsröstningen överfördes inför 2006 års val till kommunerna som därmed ansvarar för all röstning inom landet. Före valet framfördes farhågor om att förändringen skulle göra det svårare för väljarna att rösta och att valdeltagande därmed skulle sjunka. Enligt Valmyndigheten så har dock förtidsröstningen fungerat bra. Antalet lokaler för förtidsröstning har utökats väsentligt och endast 32 kommuner hade färre lokaler än vid tidigare val. Möjligheterna att förtidsrösta har således förbättrats. Antalet förtidsröster uppgick till 31,8 procent av det totala antalet röster vilket innebär en ökning med två procentenheter.

Valresultat

Valet blev en framgång för de borgerliga allianspartierna som ökade sin röstandel med 2,5 procent i kommunvalen, 3,4 procent i landstingsvalen och 4,3 procent i riksdagsvalet. Samtidigt minskade röstandelen för vänsterblocket (socialdemokraterna och vänsterpartiet) med 5,0 procent i kommunvalen, 5,9 procent i landstingsvalen och 7,4 procent i riksdagsvalen.

TABELL 6 Procentuell fördelning av giltiga röster efter parti

Källa: SCB

Moderaterna var valets stora vinnare och ökade sin röstandel med 6,7 procent i kommunvalen, 8,0 procent i landstingsvalen och 11,0 procent i riksdagsvalet jämfört med föregående val. Moderaterna fick 2,0 procentenheter fler röster i riksdagsvalet än i kommunvalen. Ändå var moderaterna det enda riksdagsparti som fick fler mandat i landets kommunfullmäktigen jämfört med förra mandatperioden.

Centerpartiet ökade med 0,5 procent i kommunvalen, 0,9 procent i landstingsvalen och 1,7 procent i riksdagsvalet. Centern fick 1,2 procentenheter fler röster i kommun- än i riksdags- och landstingsvalen.

Folkpartiet gick tillbaka med 3,3 procent i kommunvalen, 3,9 procent i landstingsvalen och 5,9 procent i riksdagsvalen. Folkpartiet fick 0,6 procent fler röster i kommun- och landstingsvalen jämfört med riksdagsvalet.

Kristdemokraterna minskade med 1,3 procent i kommunvalen, 1,6 procent i landstingsvalen och 2,6 procent i riksdagsvalen. Kristdemokraterna fick 0,8 procent fler röster i valen till landsting och riksdag än i kommunvalen.

Socialdemokraterna minskade med 2,7 procent i kommunvalen, 3,6 procent i landstingsvalen och 4,9 procent i riksdagsvalet. Socialdemokraterna fick 0,4 procentenheter färre röster i kommunvalen och 0,1 procentenheter färre röster i landstingsvalen än i riksdagsvalet.

Vänsterpartiet minskade med 2,3 procent i kommunvalen, 2,2 procent i landstingsvalen och 2,5 procent i riksdagsvalet. Vänsterpartiet fick 0,2 procentenheter färre röster i kommunvalet och 0,3 procentenheter färre röster i landstingsvalet än i riksdagsvalet.

Miljöpartiet ökade sin röstandel med 0,6 procent i kommunvalen, 0,8 procent i landstingsvalen och 0,6 procent i riksdagsvalet. Miljöpartiet fick 0,4 procentenheter färre röster i kommunvalen och 0,5 procentenheter färre röster i landstingsvalen än i riksdagsvalet.

Stora variationer

Redovisningen av partiernas sammanlagda röstandelar i kommun- resp. landstingsvalen döljer dock stora lokala variationer. Det gäller både nivåer och förändringar. Om man jämför de sju riksdagspartiernas bästa och sämsta resultat i kommunvalet så framträder närmast dramatiska skillnader.

TABELL 7 Partiernas lägsta och högsta röstandelar i kommun- och riksdagsvalen (röstandelar i procent)

<i>Parti</i>	<i>Kommun</i>	<i>Kommunvalet</i>	<i>Kommun</i>	<i>Riksdagsvalet</i>
Moderaterna	Arjeplog	0,5	Överkalix	7,1
	Vellinge	67,4	Danderyd	59,9
Centerpartiet	Öckerö	0,8	Gällivare	2,6
	Mönsterås	47,4	Robertsfors	28,1
Folkpartiet	Hällefors ¹	0,4	Berg	2,2
	Tibro	22,6	Lund	12,3
Kristdemokraterna	Överkalix ²	0,2	Arvidsjaur	2,1
	Markaryd	44,3	Gnosjö	25,1
Socialdemokraterna	Danderyd	8,1	Danderyd	7,8
	Haparanda	60,9	Kalix	59,9
Vänsterpartiet	Gnosjö	0,2	Vellinge	1,1
	Fagersta	58,3	Pajala	22,8
Miljöpartiet	Dorotea	0,1	Dorotea	1,0
	Kalix	10,6	Stockholm	9,3

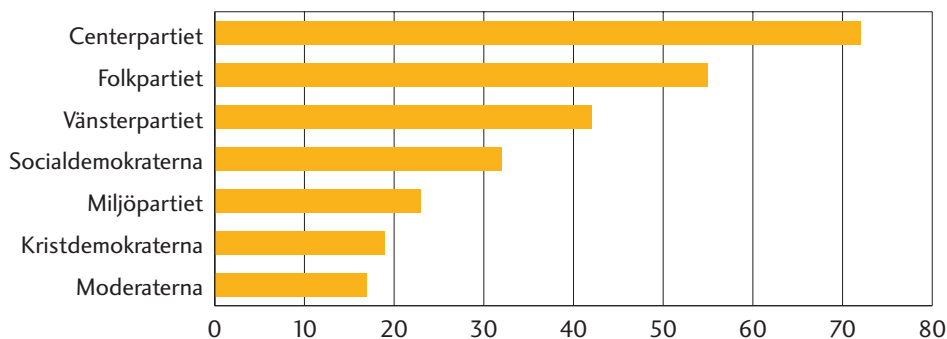
Källa: Valmyndigheten, SCB

Vilka partierna lyckas bättre i kommunvalet

Om man jämför andelen kommuner där partierna fått fler röster i kommunvalet än i riksdagsvalet så framstår centerpartiet som kommunpartiet framför andra. I nästan tre kommuner av fyra så har centerpartiet ett bättre valresultat i kommunvalet än i riksdagsvalet och i 27 kommuner mer än 10 procentenheter fler röster (jfr s 28). Även folkpartiet når ett bättre valresultat i mer än hälften av kommunerna. Trots att moderaterna är kommunvalets vinnarparti så är deras röstandel mindre i kommun- än i riksdagsvalet i en majoritet av kommunerna.

¹ Folkpartiet har enligt valstatistiken ännu lägre röstandelar i Ydre och Ragunda. I dessa kommuner ingår dock partiet i lokala valallianser.

² Kristdemokraterna har lägre röstandel i Ragunda. Där ingår dock partiet i en lokal valsamverkan, Allians för Ragunda.

TABELL 8 Antal kommuner där partierna har fler röster i kommun- än i riksdagsval

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting/SCB

Av de sju riksdagspartierna så finns socialdemokraterna representerade i samtliga 290 kommuner. Moderaterna saknar representation i 3 kommuner, centerpartiet i 5 kommuner, folkpartiet i 9 kommuner, kristdemokraterna i 16 kommuner, vänsterpartiet i 29 kommuner och miljöpartiet i 65 kommuner¹.

Övriga partier

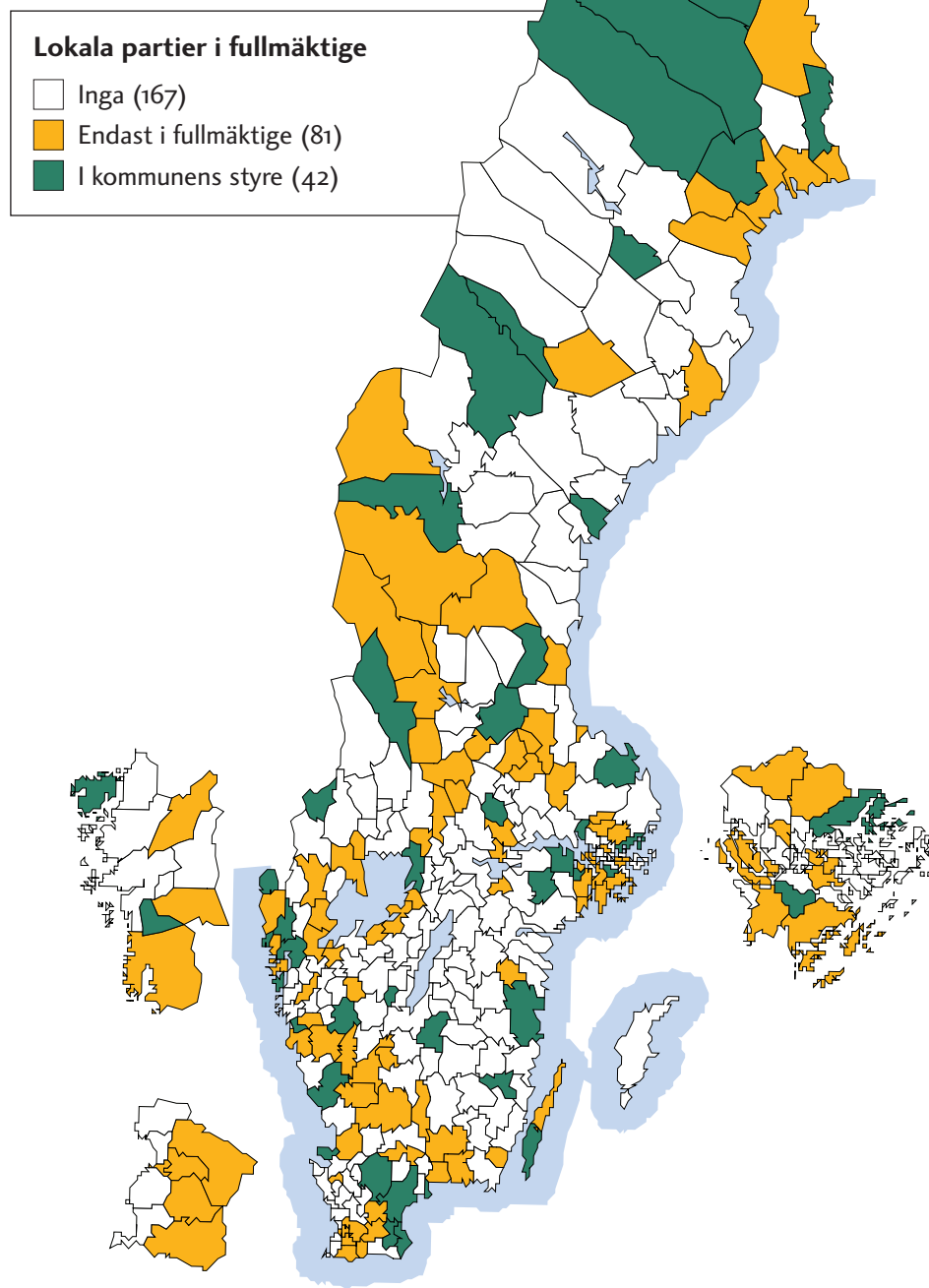
Förutom de sju riksdagspartierna så finns ett stort antal övriga partier representerade i kommunernas fullmäktigeförsamlingar. Några av dessa partier är i princip rikspartier som ställer upp i såväl riksdagsvalet som ett stort antal kommun- och landstingsval medan andra är utpräglade lokala partier.

Störst är *Sverigedemokraterna*, som gick starkt framåt i valet och ökade sin röstandel med 2,0 procentenheter i kommunvalen, 2,2 procent i landstingsvalen och 1,5 procent i riksdagsvalet. Sverigedemokraterna fick en marginellt större röstandel i riksdags- än i kommun- respektive landstingsvalen. Partiet erhöll därmed 281 mandat i kommunerna varav 27 mandat inte kunnat besättas utan står tomma. Det innebär att partiet idag finns representerat i 125 kommuner². I landstingsvalet erhöll Sverigedemokraterna 16 mandat i 3 landsting (Skåne, Blekinge och Örebro). Ett annat rikstäckande parti är *Sveriges Pensionärers Intresseparti*, Spi. Det erhöll 0,8 procent av rösterna i kommunvalet och 53 mandat i 30 kommuner. I landstingsvalet fick partiet 0,8 procent av rösterna och 2 mandat i ett landsting (Halland). Valet innebar en klar tillbakagång för partiet.

¹ Partierna betraktas som representerade i de kommuner där de ingår i en lokal valallians med representation och partiet därför inte erhållit mandat i eget namn.

² Dessa siffror baseras på valmyndighetens uppgifter. I praktiken saknar sd representation i fler kommuner p g a att den som blivit invald deklarerat att man inte företräder sd, att man lämnat partiet men är kvar i fullmäktige som politisk vilde eller att man aldrig varit närvarande vid något fullmäktigesammanträde men inte formellt avsagt sig sitt uppdrag. Enligt Dagens Samhälle (15/2007) saknar sd företrädare i totalt 28 av de 144 kommuner där man erhöll mandat i valet.

Lokala partier

Lokala partier

Därutöver så har sammanlagt 152 partier erhållit 544 mandat i 123 kommuner och ingår i den styrande majoriteten i 42 kommuner. De tillhör den borgerliga majoriteten i 30 kommuner, vänstermajoriteten i 7 kommuner samt en blocköverskridande majoritet i fem kommuner. I fem kommuner innehar ett lokalt parti posten som styrelsens ordförande. Lokala partier finns företrädta i alla län utom Gotlands län. De lokala partierna har successivt blivit fler även om en del partier upphört eller förlorat sin representation. De största lokala partierna, de som samlar mer än 10 procent av rösterna i sin kommun är:

TABELL 9 Lokala partier med högst röstandel

<i>Parti</i>	<i>Kommun</i>	<i>Röstandel (%)</i>	<i>Första år för fullmäktigerepresentation</i>
Malålistan	Malå	39,3	2006 (ny)
Nykvarnspartiet	Nykvarn	35,0	1998
Dorotea kommunlista	Dorotea	31,2	1994
Kommunpartiet vår framtid	Gullspång	31,1	1998
Kommunens väl	Herrljunga	29,6	2006 (ny)
Strömstadspartiet	Strömstad	28,7	2006 (ny)
Bergspartiet	Berg	28,2	2002
Rättvis demokrati	Strömsund	25,8	2006 (ny)
Kommunens Väl	Hylte	25,4	1973
Kirunapartiet	Kiruna	25,3	1994
Mullsjö Framtid	Mullsjö	24,0	2002
SAFE	Nässjö	19,6	1991
Storforsbygdens väl	Storfors	19,1	1998
Alvesta Alternativet	Alvesta	18,9	1991
Torsåspartiet	Torsås	18,6	2006
Bjärepartiet	Båstad	17,9	1991
Åselepartiet	Åsele	17,9	1994
Bålsta Partiet	Håbo	14,8	1998
Kraftsamling för Ljusnarsberg	Ljusnarsberg	14,7	2006 (ny)
Skinnskattebergdemokraterna	Skinnskatteberg	13,7	2006 (ny)

<i>Parti</i>	<i>Kommun</i>	<i>Röstandel (%)</i>	<i>Första år för fullmäktigerepresentation</i>
Folkets röst – VOX humana	Härjedalen	13,5	1998
Hela Edas lista	Eda	12,3	1994
Hällefors oberoende	Hällefors	12,3	1994
Knivsta.Nu	Knivsta	12,3	2002
Kommunens Väl	Älmhult	12,2	2006 (ny)
Lidingöpartiet	Lidingö	12,1	1979
Alternativ 2000	Flen	12,1	1994
Folkhemmet i Hofors	Hofors	12,0	2002
Miljö- och Vänsterlistan	Tanum	11,9	2002
Aledemokraterna	Ale	11,6	1998
Kommunalt Alternativ	Tjörn	11,6	1988
Solidariskt Uddevalla	Uddevalla	10,9	2006 (ny)
Markbygdspartiet	Mark	10,8	1998
Roslagspartiet	Österåker	10,5	1998
Ö-partiet	Ekerö	10,3	2006 (ny)
Länsbytpartiet	Heby	10,2	1998

Källa: SCB

Det finns olika skäl till varför ett lokalt parti bildats. En utlösande orsak kan vara att en enskild lokal fråga – som nedläggningen av ett badhus eller ett äldreboende, placeringen av en soptipp eller en ny vägsträckning – utlöser protester och aktioner som så småningom leder till att ett lokalt parti bildas. Det kan vara enskilda politiker inom ett etablerat parti som tar initiativ till att bilda ett nytt parti när de inte får gehör för sina idéer eller anser att de blivit dåligt bemötta. Det finns ett samband mellan att lokala partier som når framgång inspirerar till bildandet av nya partier i någon grannkommun. Partibildandet underlättas av att trösklarna för att få representation i fullmäktige är låga. Det saknas spärrar och det krävs ett begränsat antal röster särskilt i små kommuner¹.

Varför röstar då väljarna på lokala partier? En viktig faktor är sannolikt att partiidentifikationen successivt har minskat. Enligt 2002 års väljarundersökning betraktar sig endast 18 procent av väljarna som övertygade anhängare av ett politiskt parti jämfört med 39 procent 1968. Den ökade rörligheten bland

¹ Jfr Gissur Ó Erlingsson, Varför bildas nya partier, 2005

väljarna där fler byter parti, bestämmer sig senare och röstar olika i riksdags- och kommunval har sannolikt inneburit ett minskat motstånd mot att rösta på ett lokalt parti. Ett nytt parti kan många gånger räkna med en välvillig bevakning från mediernas sida samtidigt som det finns ett starkt engagemang bland medborgarna när det gäller enskilda lokalpolitiska frågor. Om det dessutom finns en stark konsensustradition i kommunpolitiken kan ett lokalt parti uppfattas som ett annorlunda och attraktivt alternativ – särskilt om det har en färgstark ledare. Om trenden består så kommer vi att få se fler lokala partier framöver.

Sjukvårdspartier

Vi har tidigare redovisat att såväl sverigedemokraterna som Sveriges pensionärs intresseparti fått representation i landstingen. Betydligt mer framgångsrika är dock de regionala sjukvårdspartierna som fått sammanlagt 55 mandat i åtta landsting. Norrbottens sjukvårdsparti är näst största parti i Norrbottens läns landsting trots att man gick bakåt och tappade en tredjedel av sin röstandel sedan förra valet. Även sjukvårdspartiet i Värmland, som också har ingått i landstingets styrande majoritet gick bakåt och mer än halverades. Sjukvårdspartiet i Västra Götaland och sjukvårdspartiet Gävleborg fick oförändrat antal mandat och sjukvårdspartiet Västernorrland ökade med ett mandat.

Mest framgångsrikt bland sjukvårdspartierna var ett nytt parti, Vrinnevilistan i Östergötland, som blev tredje största parti och som nu ingår i den styrande majoriteten i landstinget. Även i Västmanland och Dalarna har nya sjukvårdspartier lyckats få representation.

TABELL 10 Sjukvårdspartier med fullmäktigerepresentation 1998–2002 (%)

	1998	2002	2006
Norrbottens Sjukvårdsparti	14,7	23,1	15,4
Vrinnevilistan (Östergötland)			11,2
Sjukvårdspartiet Västernorrland	9,5	6,6	7,2
Sjukvårdspartiet i Värmland		17,4	7,1
Sjukvårdspartiet Gävleborg		6,9	6,8
Sjukvårdspartiet Västmanland			4,4
Sjukvårdspartiet Västra Götaland	3,6	3,7	3,7
Dalarnas Sjukvårdsparti			3,9
Sjukvårdspartiet i Jämtland		4,5	

Källa: SCB, Valmyndigheten

Stödet för sjukvårdspartierna är ofta koncentrerat till några enskilda kommuner inom ett landsting. Vrinnevilistan fick 11 procent av rösterna i hela landstinget men hela 30 procent av rösterna i Norrköping där 80 procent av partiets väljare bor.

Norrbottens sjukvårdsparti har sitt klart starkaste stöd i Kiruna (35 procent) och i Boden (24 procent). Sjukvårdspartiet i Värmland fick 26 procent av rösterna i Säffle och 18 procent i Kristinehamn. Sjukvårdspartiet i Gävleborg fick 17 procent av rösterna i Bollnäs och 12 procent i Ovanåker. Det nya sjukvårdspartiet i Västmanland fick 55 procent i Fagersta och 33 procent i Norberg.

Detta mönster speglar sjukvårdspartiernas ursprung i en eller flera "sjukhusstrider" där en lokal opinion agerar för att behålla ortens akutsjukhus, BB-avdelning eller liknande och så småningom bildar ett sjukhusparti. Det förekommer också att sjukvårdspartier ställer upp i kommunvalet och även får representation i kommunfullmäktige. Sjukvårdspartier finns denna mandatperiod representerade i 15 kommuner, främst i Norrbotten, och ingår i den styrande majoriteten i sju kommuner.

Hur röstade olika grupper i kommunvalet?

Sveriges Televisions vallokalsundersökning (VALU 06) bygger på enkätsvar från 12 316 väljare utanför 90 vallokaler och 40 förtida röstningslokaler. I enkäten fick de svarande uppge vilket parti de röstade på både i riksdagsvalet och i kommunvalet (dock inte i landstingsvalet). Det gör det möjligt för oss att få en bild av på vilka partier som olika grupper röstat i kommunvalet, om hur de placerar sina åsikter på vänster-högerskalan, vilket förtroende de har för politiker och vilka och hur många som röstat på olika partier i kommun- och riksdagsvalet. De uppgifter/värden som presenteras i denna rapport och som bygger på VALU 2006 är ovägda.

Partiernas väljare

Vi ska först och främst beskriva de olika partiernas väljarsammansättning i kommunvalet. Hur är köns- och åldersfördelningen inom vart och ett av partierna och hur fördelar sig olika yrkesgrupper?

Av riksdagspartierna har moderaterna den största andelen män medan andelen kvinnor är särskilt stor inom miljöpartiet och kristdemokraterna. Centerpartiet har en stor andel väljare över 65 år medan miljöpartiet har en hög andel unga förstagsängväljare (18–21 år).

Inom socialdemokraterna och vänsterpartiet är andelen arbetare hög medan moderaterna och folkpartiet har en hög andel tjänstemän. Centerpartiet har den i särklass största andelen jordbrukare – samtidigt som dessa bara utgör 6 procent av partiets väljare i kommunvalet. Moderaterna och kristdemokraterna har den största andelen företagare medan miljöpartiet och vänsterpartiet har en hög andel studerande.

När det gäller sverigedemokraterna är andelen män mycket hög, nästan två tredjedelar av partiets väljarkår. En tredjedel av partiets väljare i kommunvalet är under 30 år och andelen arbetare uppgår till 60 procent.

TABELL 11 Köns-, ålders- och yrkesgruppsfördelning inom partierna (%)

	<i>m</i>	<i>c</i>	<i>fp</i>	<i>kd</i>	<i>s</i>	<i>v</i>	<i>mp</i>	<i>sd</i>
Kvinnor	44	54	52	56	51	55	60	37
Män	56	46	48	44	49	45	40	63
18–21 år	6	4	4	3	5	7	12	12
22–30 år	16	14	18	12	14	19	21	21
31–64 år	64	64	62	59	65	68	60	60
65–	14	18	16	26	16	6	7	7
Arbetare	21	29	21	29	50	43	36	60
Tjänstemän	61	53	67	56	41	48	49	24
Jordbrukare	1	6	1	1	0	0	1	1
Företagare	14	9	8	11	5	4	7	7
Studerande	7	7	8	5	8	14	20	11

Källa: VALU 2006

Röstfördelningen i olika sociala grupper

Den föregående tabellen angav röstfördelningen *inom respektive parti*. Tabellen nedan anger däremot röstfördelningen *inom olika sociala grupper*. Här kan vi se att socialdemokraterna och moderaterna samlar ungefär lika många röstandelar bland förstagångsväljarna medan kristdemokraterna har en låg röstandel i denna grupp. Vi kan också se att mer än hälften av jordbrukarna röstar på centern i kommunvalet och att 42 procent av företagarna röstar på moderaterna. Socialdemokraterna är klart starkast bland LO:s medlemmar. Bland SACO:s medlemmar röstade 57 procent på det borgerliga blocket, främst på moderaterna och folkpartiet.

TABELL 12 Olika gruppers röstfördelning på olika parter (%)

	<i>m</i>	<i>c</i>	<i>fp</i>	<i>kd</i>	<i>s</i>	<i>v</i>	<i>mp</i>	<i>sd</i>
18–21	25	7	8	3	27	9	11	5
22–30	24	8	10	4	26	9	12	3
31–64	25	10	10	6	31	8	6	2
65+	24	12	11	10	32	3	2	1
Förvärvsarbetande	26	10	10	5	29	8	7	2
Arbetslösa	19	5	6	4	38	11	7	4
Ålderspensionärer	23	12	11	10	33	3	2	1
Förtidspensionärer	14	8	7	7	41	9	6	4
Hemarbetande	17	28	8	13	16	5	7	3
Studerande	20	7	9	3	27	12	15	3
Arbetare	15	8	6	5	43	9	7	4
Tjänstemän	30	10	13	6	24	7	6	1
Jordbrukare	19	56	4	6	5	0	6	2
Företagare	42	10	9	8	16	3	6	2
LO-medlemmar	11	7	5	4	51	9	5	3
TCO-medlemmar	21	11	12	6	32	9	6	1
SACO-medlemmar	26	10	15	6	20	10	10	1

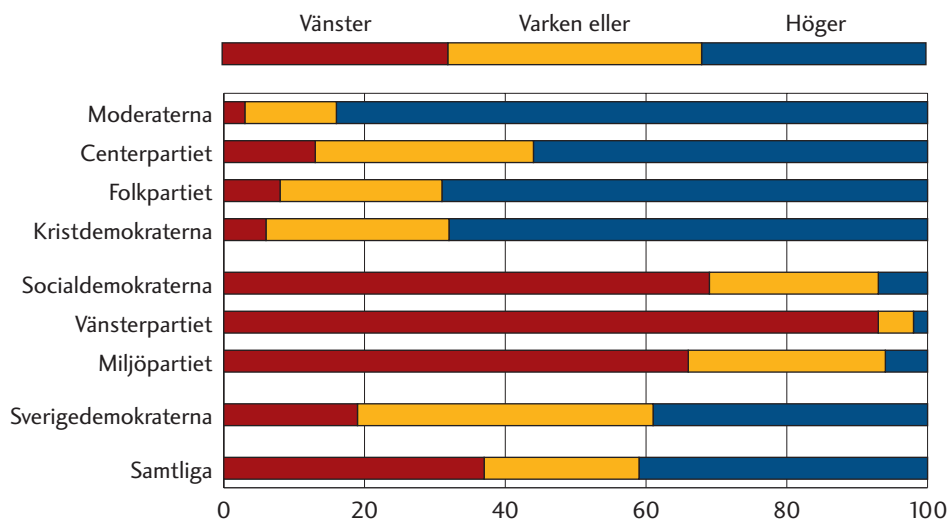
Källa: VALU 2006

Vänster eller höger

I VALU får väljarna frågan hur de åsiktsmässigt placerar in sig själva på den politiska vänster-högerskalan. Jämfört med förra valet så har det enligt väljarnas svar skett en åsiktsförskjutning mot höger. Vi ser också att blocktänkandet har en stark förankring. De borgerliga väljarna placerar sig klart till höger medan socialdemokraternas och de tidigare samarbetspartiernas väljare placerar sig till vänster. Men samtliga partier utom moderaterna och vänsterpartiet har över 30 procent av sina väljare som varken betraktar sig som höger eller vänster eller som anser sig tillhöra "fel" åsiktsblock. Denna grupp är särskilt stor bland centerpartiets väljare (44 procent). Vi kan också

notera att hela 42 procent av sverigedemokraternas väljare i kommunvalet varken betraktar sig som höger eller vänster och att partiet rymmer en relativt stor minoritet (19 procent) som själva placerar sig till vänster. Det som är gemensamt för Sverigedemokraternas väljare är inte placeringen på vänster-högerskalan utan att man uppger att flyktingar/invandring är den fråga som haft störst betydelse för hur man röstade.

TABELL 13 Väljarnas egen placering på vänster-högerskalan (%)

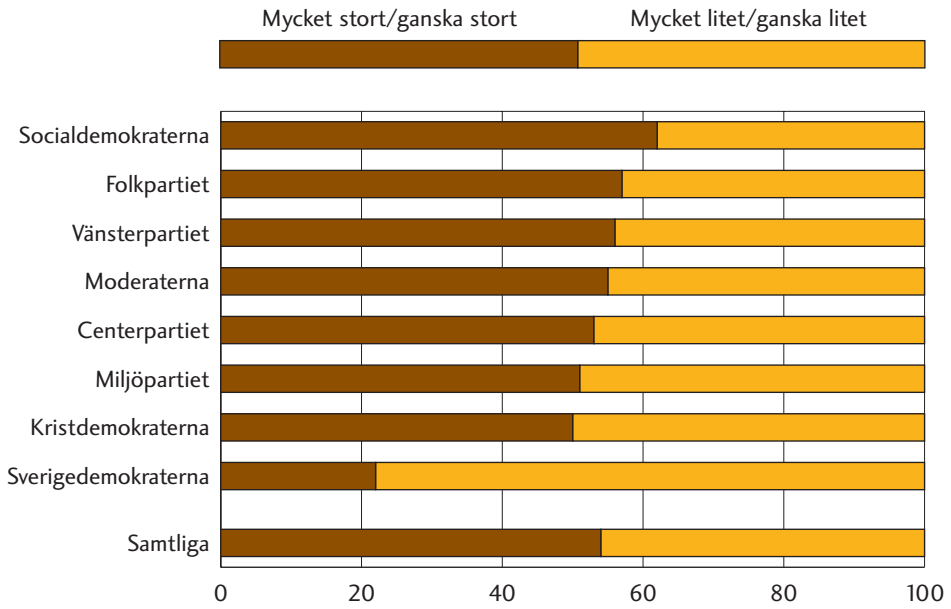

Källa: VALU 2006

Politiskt förtroende

En annan återkommande fråga vid SVT:s vallokalsundersökningar har varit "Allmänt sett, hur stort förtroende har Du för svenska politiker?". Här redovisar VALU en uppgång från det relativt låga förtroende som uppmättes i samband med valen under 90-talet fram till de senaste två valen. I det följande redovisas förtroende bland olika partiers väljare i kommunvalet. Tabellen visar en övervikt av "förtroendefulla" för alla riksdagspartier medan framför allt sverigedemokraternas men också övriga partiers väljare har ett mycket lågt förtroende för politiker.

TABELL 14 Väljarnas förtroende för politiker efter partival (%)

Källa: VALU 2006

Personvalet

Andelen personröster har fortsatt att sjunka i samtliga val och uppgick till 22,2 procent i riksdagsvalet, 22,9 procent i landstingsvalet och 28,2 procent i kommunvalet. Det innebär en fortsatt jämn nedgång av personröstandet.

TABELL 15 Andel personröster 1998–2006 (%)

	1998	2002	2006
Riksdagsvalet	29,0	26,0	22,2
Landstingsvalet	29,0	25,3	22,9
Kommunalvalet	35,2	31,4	28,2

Källa: SCB

Skillnaderna i andelen personröster varierade kraftigt mellan olika kommuner. I 42 kommuner var fler än 40 procent av rösterna personkryssade och i 8 kommuner mer än 50 procent. Högst var andelen personkryss i Övertorneå (66,1 procent), Jokkmokk (60,8 procent) och Sorsele (57,8 procent). Inom landstingen så var andelen personkryss störst i Jönköping (31,2 procent), Jämtland (28,6) och Norrbotten (28,0).

Det finns stora skillnader mellan hur de olika partiernas väljare personröstade. I kommunvalet kryssade 35,5 procent av centerpartiets och 32,5 procent av kristdemokraternas väljare medan endast 23,3 procent av miljöpartiets väljare personröstade.

Andelen som valdes in på personkryss i kommunvalet var 16 procent. Personvalet gynnade inte kvinnor, utan 69 procent är män och 31 procent kvinnor. 30 procent av kristdemokraternas fullmäktigeledamöter var personvalda mot 7 procent av socialdemokraternas ledamöter. Totalt sett var det dock bara 128 ledamöter som inte skulle ha blivit valda om de inte själva fått tillräckligt många personkryss. Det handlar alltså om en mycket liten andel, knappt en procent, av de valda.

I landstingsvalet var andelen personvalda 26 procent. Av dessa är 46,5 procent kvinnor och 53,5 procent män. Andelen var högst för centerpartiet (60 procent) och lägst för socialdemokraterna (7 procent). Det var bara 61 ledamöter eller knappt fyra procent som inte skulle ha valts in om de inte själva fått tillräckligt många personkryss.

TABELL 16 Personröster per parti (%)

<i>Parti</i>	<i>Andel personröster i kommunvalet</i>	<i>Andel personröster i landstingsvalet</i>
Moderaterna	27,1	21,1
Centerpartiet	35,5	26,8
Folkpartiet	28,6	22,1
Kristdemokraterna	32,5	25,9
Socialdemokraterna	26,9	20,2
Vänsterpartiet	28,1	22,4
Miljöpartiet	23,3	20,1

Källa: SCB

Enligt SVT:s valundersökning (VALU) så personkryssade män och kvinnor lika mycket i kommunvalet. Yngre väljare (18–30) personröstade i något större utsträckning än åldersgruppen 31–64 år och betydligt mer än äldre väljare (65+). Väljare på landsbygd och i mindre tätorter kryssade mer än väljare i stad och storstad. Den största andelen personkryss återfinns bland personer med utländsk bakgrund. Det gäller framför allt väljare som är uppväxta i Europa utanför Norden samt utanför Europa.

TABELL 17 Personröstning i olika grupper (%)

18–21	39
22–30	38
31–64	34
65–	13
Landsbygd	37
Mindre tätort	35
Stad	32
Storstad	29
Norden	41
Europa	55
Utanför Europa	47

Källa: VALU 2006

Röstdelning

Vi har tidigare redovisat hur partiernas resultat i de olika valen varierar. Skillnaderna är dock relativt måttliga. Centerpartiet fick 1,2 procent fler och moderaterna 1,9 procent färre röster i kommunvalet än i riksdagsvalet. För vart och ett av de övriga riksdagspartierna är skillnaden mellan de olika valen mindre än en procent. Mot den bakgrunden är det överraskande att mer än var fjärde väljare, 27 procent röstade på olika partier i kommun- och i riksdagsvalet, så kallad röstdelning. Det innebär att de politiska partiernas kommunala väljare bara delvis är samma personer som deras väljare i riksdagsvalet.

När den gemensamma valdagen infördes 1970 var det bara 6 procent av väljarna som röstdelade mellan riksdags- och kommunvalen och 4 procent mellan riksdags- och landstingsvalen. Vid valet 2002 hade röstdelningen ökat till 26 procent respektive 21 procent. Röstdelningen mellan 2006 års riksdags- och kommunval ligger enligt VALU på i stort sett samma höga nivå, 27 procent¹.

Röstdelningen är något större bland kvinnor än bland män. Den är vidare högre bland förstagångsväljare och gruppen 31-64 år än bland pensionärer. SACO:s medlemmar röstdelar klart mer än TCO:s medlemmar som i sin tur röstdelar mer än LO:s medlemmar. Röstsplittringen är låg bland dem som är födda utanför Norden.

Röstdelningen är lägst bland socialdemokraternas och moderaternas väljare medan flest röstdelare återfinns bland dem som röstat på kristdemokraterna och miljöpartiet.

¹ VALU har inte ställt några frågor om hur man röstat i landstingsvalet.

TABELL 18 Röstdelning i olika grupper (%)

Kvinnor	28
Män	26
18–21	28
22–30	26
31–64	28
65+	23
LO-medlemmar	23
TCO-medlemmar	30
SACO-medlemmar	34
Födda i Europa (utanför Norden)	19
Födda utanför Europa	21
Moderaterna	24
Centerpartiet	34
Folkpartiet	33
Kristdemokraterna	38
Socialdemokraterna	16
Vänsterpartiet	30
Miljöpartiet	36
Samtliga	27

Källa: VALU 2006

Röstdelningen sker dock i huvudsak *inom* respektive politiska block. Hela 93 procent av väljarna röstar antingen på samma parti eller på olika partier inom samma politiska block i kommun- och i riksdagsvalet. Av dem som röstdelar röstar ungefär var fjärde väljare över blockgränsen i kommunal- och i riksdagsvalen. Det är en obetydligt större andel av dem som röstar borgerligt i riksdagsvalet som röstar över blockgränsen i kommunvalet.

Tidigare forskning har visat att det främst är i riksdagsvalet som man röstar på det parti man sätter främst. När man röstdelar så är det lokala eller regionala sakfrågor eller personfrågor som avgör.

Lokala partiledares betydelse

Vi har tidigare visat att en del partier är generellt starkare i kommun- resp. landstingsvalet än i riksdagsvalet och vice versa. Skillnaderna är relativt måttliga, men kan i vissa kommuner vara dramatiska. Mycket talar för att det finns ett samband mellan partiets resultat och väljarnas förtroende för kommunens ledande politiker. Det innebär i så fall att man väljer parti efter ordförandekandidat snarare än efter partiprogram. Tabellen nedan visar de kommuner där det styrande partiet fått störst röstandel i kommunvalet jämfört med riksdagsvalet.

TABELL 19 Styrelseordförande i kommuner med stor skillnad i röstandel kommunval och riksdagsval

<i>Ks-ordförande</i>	<i>Parti</i>	<i>Kommun</i>	<i>Kommunval (%)</i>	<i>Röstövertikt¹</i>
Stig Henriksson	v	Fagersta	58,3	48,9
Roland Åkesson	c	Mönsterås	47,4	35,1
Bengts Germundsson	kd	Markaryd	44,3	31,8
Kurt Svensson	c	Åmål	42,5	31,3
Anders Ahlgren	c	Gagnef	42,2	25,9
Kjell Ericsson	c	Årjäng	37,4	18,8
Daniel Bäckström ²	c	Säffle	36,6	18,5
Peter Helander ²	c	Mora	32,0	18,4
Jonny Jones	c	Rättvik	33,3	18,0
Bo Pettersson	c	Leksand	30,8	17,2
Lisbeth Lennartsson	c	Borgholm	37,6	16,1
Claes Jägevall	fp	Tibro	22,6	15,7
Ola Persson ²	c	Sunne	34,4	14,5
Hans-Peter Jessen	s	Eda	30,0	14,5
Olle Lindström	m	Boden	32,3	14,4

¹ Röstövertikt avser röstandel i kommunval minus röstandel i riksdagsval

² Ny som ordförande

Tabellen visar de kommuner där skillnaden i andelen röster mellan kommunval och riksdagsval är som störst. I totalt sett 37 kommuner har den tillträdande kommunstyrelseordförandens parti erhållit mer än 10 procentenheter fler röster i kommun- än i landstingsvalet. I 27 av dessa tillhör ordföranden centerpartiet. Det finns också kommuner där kommunstyrelsens ordförande troligen haft stor inverkan på resultatet i kommunvalet, även om skillnaden gentemot riksdagsvalet inte är lika stort. Göran Holm (m) i Vellinge (66.7) och Sven-Erik Bucht (s) i Haparanda (60.9) lyckades lyfta sina partier till närmast osannolika nivåer. I Göteborg hade Göran Johansson en viktig del i att socialdemokraterna fick drygt 20000 fler röster i kommun- än i riksdagsvalet och i Malmö fick partiet under Ilmar Reepalus ledning en röstövertikt i kommunvalet på drygt 4000 röster. Andelsmässigt är partiets röstövertikt blygsam i förhållande till vad som redovisas i tabell 19. Men antalet röstdelande väljare i Göteborg och även i Malmö är till och med fler än de ca 3600 Fagerstabor som röstade på vänsterpartiet i kommun- men inte riksdagsvalet.

De folkvalda

I kommunfullmäktigeförsamlingarna minskade det totala antalet ledamöter med 182 till 13 092. För närvarande står 26 av dessa platser tomma eftersom sverigedemokraterna inte lyckats besätta dem. Andelen kvinnor ligger kvar på i princip samma nivå som förra mandatperioden, 42,3 procent. Den är högst inom vänsterpartiet, socialdemokraterna och miljöpartiet och lägst inom moderaterna och kristdemokraterna. Medelåldern bland kommunernas fullmäktigeledamöter är 51,6 år. Andelen ledamöter under 30 år är 6 procent och över 60 år 29 procent.

TABELL 20 Köns- och åldersfördelning kommunfullmäktigeledamöter (%)

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18–36	7	6	14
37–50	15	14	29
51–64	27	18	45
65–	8	4	12
Summa	58	42	100

Källa: Valmyndigheten

I landstingsfullmäktige är antalet ledamöter oförändrat och samtliga 1656 platser besatta. Andelen kvinnor har ökat med 0,3 procent till 47,6 procent. Medelåldern är 53,6 år. 4 procent av ledamöterna är under 30 år och 30 procent över 60 år.

TABELL 21 Köns- och åldersfördelning landstingsfullmäktigeledamöter (%)

Ålder	Män	Kvinnor	Totalt
18–36	5	6	11
37–50	12	14	26
51–64	28	24	52
65–	7	4	11
Summa	53	47	100

Källa: Valmyndigheten

Hög omsättning

Omsättningen av fullmäktigeledamöter är mycket hög. 44 procent av samtliga kommunfullmäktiges ledamöter är nya. I 58 kommuner är mer än hälften av ledamöterna nya. Bland de nya är andelen kvinnor 45 procent och medelåldern 47,4 år. Även inom landstingens fullmäktigeförsamlingar är omsättningen mycket hög. 47 procent av ledamöterna är nya. I sex landsting är över hälften av ledamöterna nya. Medelåldern bland de nya är 49,3 år. Det totala antalet nya fullmäktigeledamöter i kommuner och landsting överstiger 6500.

TABELL 22 Nya fullmäktigeledamöter per parti (Antal och procent)

<i>Parti</i>	<i>Nya kommunfullmäktigeledamöter</i>	<i>Andel nya (%)</i>	<i>Nya landstingsfullmäktigeledamöter</i>	<i>Andel nya (%)</i>
Moderaterna	1 472	53,8	220	58,5
Centerpartiet	675	40,0	76	48,7
Folkpartiet	361	39,1	50	38,8
Kristdemokraterna	332	40,8	41	35,3
Socialdemokraterna	1 769	36,5	244	38,7
Vänsterpartiet	338	43,7	48	44,9
Miljöpartiet	260	59,6	47	69,1
Sverigedemokraterna	235	88,3	16	100,0
SPI	35	66,0	1	50,0
Sjukvårdspartier			33	60,0
Övriga partier	288	52,2		
Totalt	5765	44,1	776	46,9

Källa: Dagens Samhälle/Valmyndigheten

TABELL 23 Medelålder fullmäktigeledamöter

	<i>Medelålder män</i>	<i>Medelålder kvinnor</i>	<i>Medelålder samtliga</i>
Nya ledamöter kommunfullmäktige	55,4	44,6	47,4
Samtliga ledamöter kommunfullmäktige	57,7	42,3	51,6
Nya ledamöter landstingsfullmäktige	48,1	51,9	49,3
Samtliga ledamöter landstingsfullmäktige	52,4	47,6	52

Källa: Dagens Samhälle/Valmyndigheten

Många avhopp

Det är inte bara i samband med valet som det sker en omsättning av ledamöter. Även under mandatperioden så lämnar en stor grupp förtroendevalda sina uppdrag. Under föregående mandatperiod så hoppade 16 procent av kommunernas och 11 procent av landstingens fullmäktigeledamöter av. I åldersgruppen 18-36 år var dock avhoppet betydligt fler. 30 procent av fullmäktigeledamöterna i kommunerna och 25 procent i landstingen i denna åldersgrupp lämnade sina uppdrag under mandatperioden.

TABELL 24 Avhopp från uppdrag som kommun- resp. landstingsfullmäktigeledamot under mandatperioden 2002–2006 (%)

<i>Ålder</i>	<i>Män Kf</i>	<i>Kvinnor Kf</i>	<i>Totalt Kf</i>	<i>Män Lf</i>	<i>Kvinnor Lf</i>	<i>Totalt Lf</i>
18–36	27	32	30	27	32	30
37–50	14	19	16	11	11	11
51–64	10	13	11	9	8	8
65–	14	11	13	10	5	8
Summa	14	18	16	10	12	11

Källa: Valmyndigheten

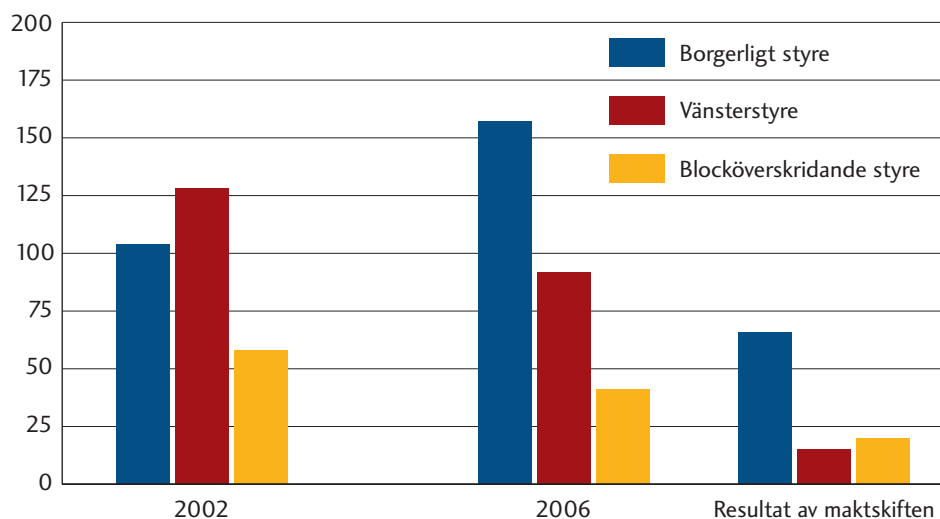
Majoriteter

2006 års kommunval har inneburit dramatiska förändringar av majoritetsförhållandena. I 101 kommuner har makten skiftat¹. I 66 kommuner har skiftet resulterat i ett borgerligt styre, i 15 kommuner i ett vänsterstyre och i 20 kommuner i ett blocköverskridande styre. Det ska jämföras med de 22 majoritetsskiften som ägde rum direkt efter 2002 års val.

Majoritetsförhållanden i kommuner

Sammanlagt 157 kommuner har borgerligt styre, 92 kommuner vänsterstyre och 41 kommuner har någon form av blocköverskridande styre. Det ska jämföras med föregående mandatperiod när 128 kommuner hade vänsterstyre, 104 kommuner borgerligt styre och 58 kommuner blocköverskridande styre.

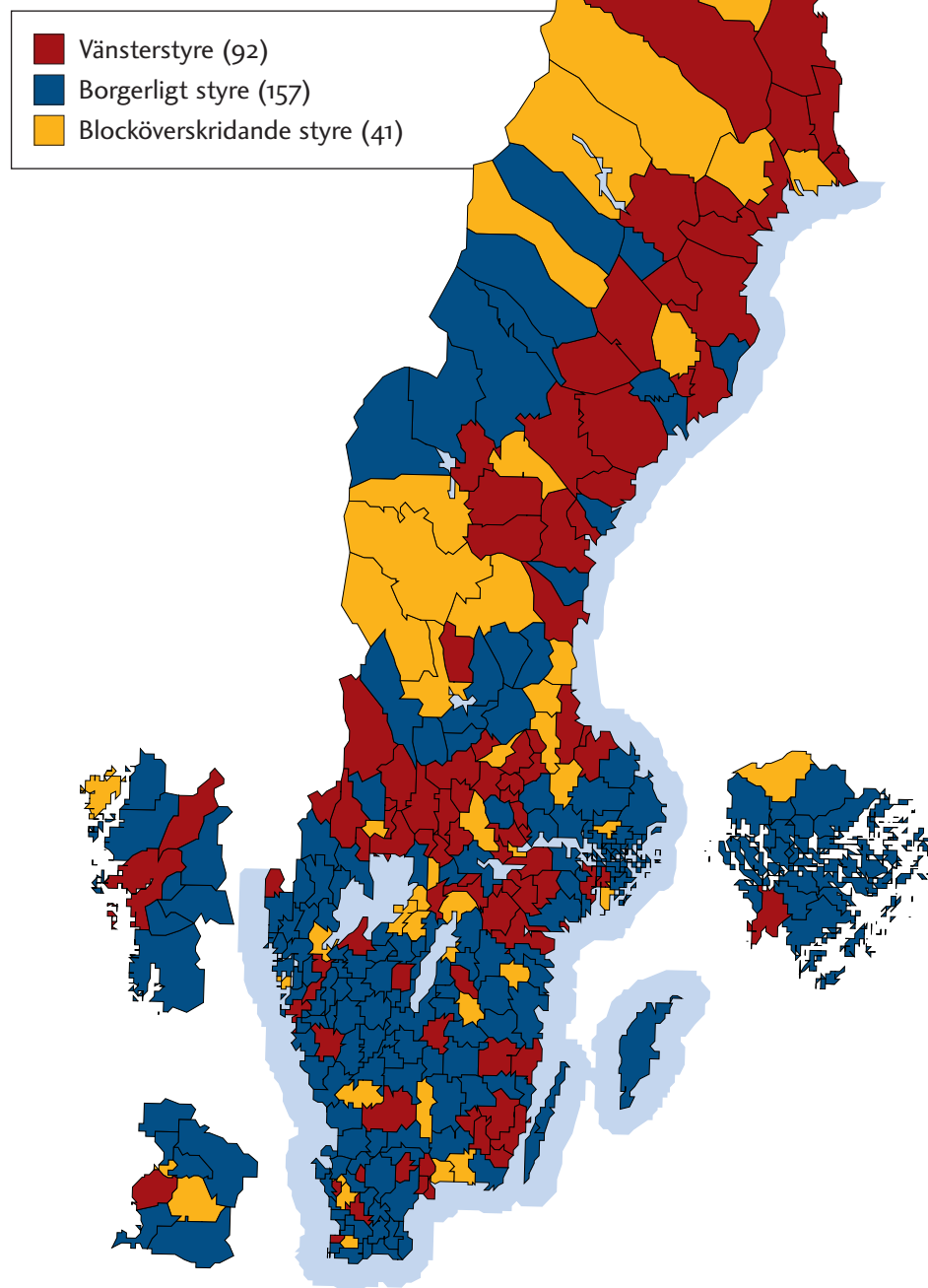
TABELL 25 Majoritetsförhållanden och maktskiften i kommuner

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting

¹ Ett styre som domineras av de borgerliga riksdagspartierna definieras som ett borgerligt styre även om miljöpartiet, spi och/eller ett lokalt parti ingår i styret. Ett styre som domineras av s och/eller v definieras som ett vänsterstyre även om miljöpartiet, spi och/eller ett lokalt parti ingår i styret. Ett styre där s och/eller v och ett eller flera av de borgerliga partierna ingår definieras som ett blocköverskridande styre. Med maktskifte avses att en av dessa tre typer av styren övergår i en av de andra typerna eller att en större förändring av partisammansättningen leder till att ett blocköverskridande styre ersätts med ett annat. Ovanstående definitioner innebär i några enskilda kommuner och landsting att relativt begränsade politiska förändringar definieras som maktskiften.

Majoriteter i kommunerna

MÅNGA OLIKA STYREN

Det finns 72 olika variationer av partikonstellationer i kommunernas styren:

- Det vanligaste är ett styre där samtliga av de fyra borgerliga riksdagspartierna ingår. Så är fallet i 89 kommuner. I ytterligare 15 kommuner består styret av en konstellation där ett, två eller tre av dessa partier bildar styre. I 20 kommuner regerar de borgerliga partierna tillsammans med miljöpartiet, i 10 kommuner tillsammans med spi och i 30 kommuner tillsammans med något lokalt parti. I flera av dessa ingår både miljöpartiet och ett lokalt parti i styret.
- Bland vänsterstyrena är det vanligaste ett socialdemokratiskt enpartistyre vilket finns i 34 kommuner. I 26 kommuner regerar socialdemokraterna tillsammans med vänsterpartiet och i 24 kommuner tillsammans med vänsterpartiet och miljöpartiet. I 7 kommuner ingår ett lokalt parti i ett vänsterstyre. I en kommun har vänsterpartiet egen majoritet.
- Miljöpartiet ingår i 54 styren varav 24 vänsterstyren, 20 borgerliga styren och 10 blocköverskridande styren. Det ska jämföras med förra valet när miljöpartiet ingick i 63 styren varav 33 vänsterstyren och 18 borgerliga styren.
- Sveriges pensionärs intresseparti ingår i styret i 10 kommuner, samtliga med borgerligt styre. Efter förra valet ingick spi i 11 styren varav 3 vänsterstyren och 8 borgerliga styren.
- Lokala partier ingår i 42 styren varav 30 borgerliga styren, 7 vänsterstyren och 5 blocköverskridande styren. Efter förra valet ingick lokala partier i 28 kommunestyren varav 2 vänsterstyren, 20 borgerliga styren och 6 blocköverskridande styren.
- I kommuner med *blocköverskridande styre* ingår socialdemokraterna i 35, centerpartiet i 28, folkpartiet i 18, moderaterna i 14, kristdemokraterna i 10, vänsterpartiet i 9, miljöpartiet i 9 och ett lokalt parti i 6 styren. Det förefaller således som om de bästa förutsättningarna för blocköverskridande samverkan råder mellan socialdemokraterna och centerpartiet.
- I 32 kommuner saknar styret egen majoritet i fullmäktige. Av dessa minoritetsstyren är 15 vänsterstyren, 12 borgerliga styren och 5 blocköverskridande styren. I ett tiotal av dessa har sverigedemokraterna en vågmästarställning. Frågan om huruvida detta har givit sverigedemokraterna ett reellt inflytande över de politiska besluten är en annan sak.
- I 9 kommuner ingår sex partier i majoriteten och i 45 kommuner fem partier.

TABELL 26 Olika styrsituationer kommuner (antal kommuner)

<i>Styre</i>	<i>Minoritetsstyre</i>	<i>Miljöpartiet ingår</i>	<i>Lokalt parti ingår</i>	<i>Spi ingår</i>
Borgerligt styre	12	20	30	10
Vänsterstyre	15	24	7	-
Blocköverskridande styre	5	10	5	-
Summa	32	54	42	-

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting

I 86 procent av kommunerna finns antingen ett borgerligt eller vänsterdominerat styre. Denna siffra ger dock en överdriven bild av de politiska blockens dominans. I drygt 100 kommuner kunde inte något av blocken bilda majoritet på egen hand. Det har inneburit att man tagit hjälp av miljöpartiet, spi eller något lokalt parti för att skapa en styrande majoritet eller att ett blocköverskridande styre eller ett minoritetsstyre bildats.

Majoritetsförhållanden i landsting

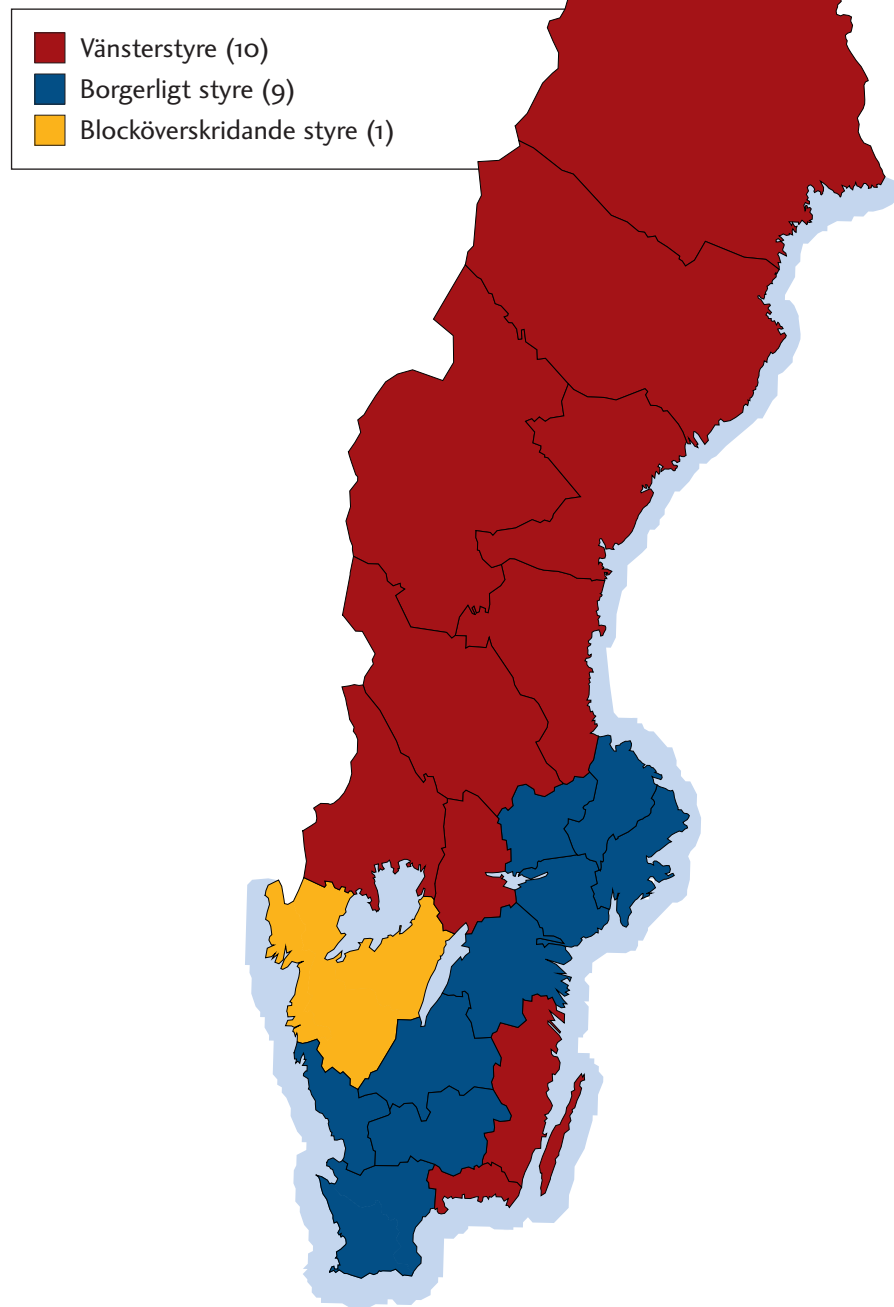
Även inom landstingen resulterade valet i dramatiskt förändrade majoritetsförhållanden. I hälften av landstingen har makten skiftat, i 8 landsting till borgerligt styre och i två landsting till vänsterstyre. 10 landsting har vänsterstyre, 9 borgerligt styre och ett landsting blocköverskridande styre. Före valet hade 13 landsting vänsterstyre, 3 borgerligt styre och 4 blocköverskridande styre. Miljöpartiet ingår i den styrande majoriteten i 10 landsting varav 4 borgerliga styren och 6 vänsterstyren. Före valet ingick partiet i 9 styren varav 8 vänsterstyren och ett borgerligt styre. Sjukvårdspartier ingår i styret i 2 borgerligt styrda och ett vänsterstyrt landsting.

TABELL 27 Majoritets- och styrförhållanden och maktskiften landsting (antal landsting)

<i>Styren</i>	<i>2002</i>	<i>2006</i>	<i>Maktskiften</i>	<i>Miljöpartiet ingår</i>	<i>Sjukvårdsparti ingår</i>
Borgerligt styre	3	9	8	4	2
Vänsterstyre	13	10	2	6	1
Blocköverskridande styre	4	1	-	-	-

Källa: Sveriges Kommuner och Landsting

Majoriteter i landstingen

Vilka är styrelseordförande?

Efter årsskiftet är 73 procent av kommunstyrelsens ordförande män och 27 procent kvinnor. Därmed ökade andel kvinnor som var ordförande med sex procent jämfört med inledningen av den förra mandatperioden.

Socialdemokraterna besätter posten som kommunstyrelsens ordförande i 121 kommuner, moderaterna i 93 kommuner, centern i 57 kommuner, kristdemokraterna i 7 kommuner, folkpartiet i 5 kommuner och vänsterpartiet i 2 kommuner. I fem kommuner tillhör kommunstyrelsens ordförande ett lokalt parti. Det är i Berg (Bergspartiet), Dorotea (Dorotea kommunlista), Malå (Malålistan), Mullsjö (Mullsjö framtid) samt Nykvarn (Nykvarnspartiet).

Av socialdemokraternas ordföranden är 28 procent kvinnor medan 24 procent av moderaternas och 30 procent av centerns ordföranden är kvinnor. Kristdemokraterna, folkpartiet och vänsterpartiets har vardera en kvinna som är styrelseordförande och två av de lokala partiernas styrelseordförande är kvinna.

TABELL 28 Styrelseordförande, parti och kön (antal)

<i>Styrelseordföranden kv/män</i>	<i>m</i>	<i>c</i>	<i>fp</i>	<i>kd</i>	<i>s</i>	<i>v</i>	<i>lokala partier</i>
Kommuner totalt	93	57	5	7	121	2	5
- kvinnor	22	17	1	1	34	1	2
- män	71	40	4	6	87	1	3
- nya i uppdraget	47	21	4	4	27	1	3
Landsting totalt	9				11		
- kvinnor	4				3		
- män	5				8		
- nya i uppdraget	8				3		

Källa: Dagens Samhälle, Sveriges Kommuner och landsting

En dryg tredjedel av styrelseordförandena, 107 saknar tidigare erfarenhet som kommunstyrelseordförande. Av dessa är 39 kvinnor. 47 är moderater, 27 socialdemokrater och 21 centerpartister.

Av landstingsstyrelsernas ordföranden är 13 män och 7 kvinnor. Vid inledningen till föregående mandatperiod var 4 styrelseordförande kvinnor.

Av ordförandena är 11 socialdemokrater och 9 moderater. Av de socialdemokratiska ordförandena är 3 kvinnor och av de moderata ordförandena är 4 kvinnor. 11 ordförande är nya varav 8 moderater och 3 socialdemokrater.

Sammanfattande diskussion

Valdeltagandet ökade men ojämlikheten består

Vid 2006 års val ökade valdeltagandet för första gången på tolv år. Visserligen är ökningen måttlig men nedgången har ändå brutits. Även bland förstagångsväljare och utländska medborgare har andelen som röstade ökat. Deltagandet är dock – liksom tidigare – betydligt lägre bland låginkomsttagare, lågutbildade, arbetslösa, ensamstående och utrikesfödda. Även bland yngre (framför allt män) och utländska medborgare är deltagandet lågt. Det är uppenbart att grupper som har en sämre socioekonomisk situation eller en svagare anknytning till samhället röstar i betydligt lägre utsträckning än mer etablerade grupper. Även valdeltagandet i olika kommuner uppvisar dramatiska skillnader. Vi kan visserligen glädja oss åt ett internationellt sett högt valdeltagande. Samtidigt måste vi konstatera att deltagandet är långt ifrån jämlikt.

Varför ökade deltagandet i de olika valen? Ett antal förklaringar har nämnts i eftervalsdiskussionen: Ett möjligt regeringsskifte ökade intresset och motivationen för att rösta. Medierna hade en mer ambitiös bevakning av valet och ett rikligt utbud av debatter och utfrågningar. Många ambitiösa informationsinsatser genomfördes, framför allt med förstagångsväljare och utlandsfödda som målgrupp. Personvalskampanjer bidrog att mobilisera utrikesfödda väljare. Kommunaliseringen av förtidsröstningen innebar fler och mer tillgängliga vallokaler. Vi kan än så länge bara spekulera över vad som lockade fler väljare till valurnorna och hoppas att väljarundersökningarna ska hjälpa oss att få svar på våra frågor.

Vänster-högerdimensionen har fortsatt starkt genomslag

Antalet medborgare som är medlemmar eller aktiva i ett politiskt parti har successivt minskat. Mindre än hälften av medborgarna betraktar sig som anhängare och endast 18 procent som övertygade anhängare av något politiskt parti. Mot den bakgrunden är det värt att notera att nästan fyra av fem väljare åsiktsmässigt placerar in sig på den politiska vänster-högerskalan. En klar majoritet av riksdagspartiernas väljare består av personer som placerar sig på samma sida av vänster-högerskalan som sitt parti medan mindre än 10 procent av partiernas väljare stöder ett parti från den andra sidan.

Dessa siffror kan tolkas som att den försvagade anknytningen till ett parti i stor utsträckning kompenseras av en stark anknytning till ett en position på vänster-högerskalan och en anknytning till ett politiskt block. Det bekräftas av att väljarnas vanligaste "önskeregeringar" enbart omfattar partier som tillhör det egna blocket. När man redovisar de tio populäraste regeringsalternativen saknas helt blocköverskridande lösningar och enbart 13 procent av väljarna säger sig vilja ha någon form av blocköverskridande regering. VALU ställer inte motsvarande frågor om styret i kommuner och landsting. Men svaren visar att vänster-högerdimensionen och partiernas positionering i block har en stark förankring bland väljarna.

Flera röstade olika i riksdags- och kommunvalen

Rörligheten bland väljarna fortsätter att öka. Enligt VALU så ökade andelen väljare som bestämmer sig för hur man ska rösta under den sista veckan och som byter parti i riksdagsvalet. Vidare så ökade andelen som röstar på olika partier i riksdagsvalet och kommunvalet till 27 procent. Tre fjärdedelar av dem som röstdelar röstar på partier inom samma politiska block i de två valen och enbart sju procent av väljarkåren röstdelar över blockgränsen. I enskilda kommuner kan dock röstdelningen vara betydligt större. Det kan handla om att man röstar på ett parti som leds av en politiker som man har stort förtroende för eller att man röstar på ett lokalt parti.

Röstdelningen är ett tydligt bevis för att väljarna gör självständiga ställningstaganden i de olika valen och att lokala förhållanden påverkar resultatet. Den kommer i huvudsak tillgodo partier inom samma block. Samtidigt öppnar den för stora framgångar för partier med populära ledare eller för lokala partier.

Personval på tillbakagång

Personvalet prövades första gången i sju kommuner i 1994 års kommunval och infördes 1998 i samtliga val. Avsikten var att ge väljarna större möjligheter att påverka vilka som valdes in i de beslutande organen och att minska avståndet mellan väljare och valda. Fler politiker förväntades bli mer synliga i valkampanjerna. När de folkvalda även skulle få ett personligt mandat var förhoppningen att förtroendet för politiker skulle stärkas. Enligt de bedömningar som då gjordes så borde andelen personröster ha stigit till mellan 50 och 70 procent vid det här laget.

Istället så har personröstningen fortsatt att minska. Idag är det därför många som betraktar personvalsreformen som ett misslyckande. Bara var fjärde väl-

jare utnyttjar möjligheten att kryssa en kandidat och bara några enstaka procent har blivit fullmäktigeledamöter tack vare personkryssen. Detta tolkas på olika sätt av personvalets förespråkare och dess motståndare. Förespråkarna menar att reformen är en halvmesyr som dessutom saboterats genom att partierna inte givit tillräckligt stöd till sina kandidaters personvalskampanjer. De efterlyser reformer som till exempel att sänka spärren och kanske till och med att göra kryssandet obligatoriskt. Motståndarna anser tvärtom att utfallet visar att väljarna har förtroende för partiernas nomineringar och att personvalet med fördel skulle kunna avskaffas.

Tidigare studier visar att den viktigaste orsaken till det låga personröstandet är bristande kännedom om partiernas kandidater. Det verkar inte som att partierna har lyckats utnyttja personvalet för att göra sina kandidater mer kända. En kritisk inställning till personval inom flera partier har säkert bidragit till detta. Det finns dock kommuner där betydligt fler väljare personröstar. Det handlar ofta om små kommuner där väljarna har god kännedom om partiernas kandidater och där det inte krävs så många röster för att komma över spärren. Personvalet tycks fungera bäst där man redan uppnått de demokratiska kvaliteter som det skulle bidra till att öka.

Kunniga medborgare

Valet utgör kärnan i den representativa demokratin och är medborgarnas viktigaste medel för att påverka politiken i kommuner och landsting. Det förutsätter att de är väl informerade om partiernas program och ståndpunkter i den egna kommunen eller landstinget. Detta är i första hand en uppgift som de politiska partierna har att hantera genom sina informations- och agitationsinsatser under en mandatperiod och inför ett val.

Men medborgarna är också starkt beroende av mediernas bevakning för att kunna följa den politiska processen i kommuner och landsting. Det finns därför anledning att också diskutera deras roll och ansvar. Medierna har i större utsträckning än tidigare uppmärksammat kommun- och landstingsvalen och varit angelägna om att ge en saklig information om de olika partiernas ståndpunkter och program. Däremot brister det i mediernas analyser av hur partierna faktiskt har agerat, vilka konsekvenser deras beslut fått och vilka förutsättningar som föreligger för att partiprogrammen verkligen ska kunna genomföras¹. Dessutom befinner sig många kommuner i ständig medieskugga. Det är oerhört viktigt i en demokrati att medierna förmår genomföra en

¹ Lars Nord och Gunnar Nygren, *Präktiga medier*, 2007

bevakning som underlättar medborgarnas möjligheter att göra välgrundade ställningstaganden i samtliga val och att utkräva ansvar. Det finns därför anledning att diskutera kvaliteten i mediernas granskning av kommuner och landsting såväl under mandatperioden som inför valen.

Ett nytt politiskt landskap

Kommun- och landstingsvalen har resulterat i en tydlig förskjutning mellan de politiska blocken och ett rekordstort antal maktskiften. I hela 101 kommuner och tio landsting har ett nytt styre bildats. Maktskiftena går i olika riktningar men två tredjedelar av kommunernas och fyra femtedelar av landstingens nya styren är borgerliga. Det innebär ett nytt politiskt landskap där mer än hälften av kommunerna och nästan hälften av landstingen har ett borgerligt styre.

I vilken utsträckning kommer de nya majoriteterna också att leda till en förändrad politisk inriktning. Ger statens styrning av kommunerna utrymme för förändringar efter ett val? Är den politiska styrningen av kommunernas förvaltningar tillräckligt tydlig och stark för att nya majoriteters intentioner ska kunna genomföras? Är de politiska skiljelinjerna tillräckligt tydliga för att medborgarna inför kommande val ska kunna utkräva ansvar av de partier som haft makten. Alla dessa frågor är viktiga ur ett demokratiskt perspektiv. I den representativa demokratin är valet medborgarnas främsta möjlighet att påverka politiken. Det förutsätter att

- partierna i kommunen eller landstinget har tydliga program för vad de vill åstadkomma och som de sedan söker genomföra om de får väljarnas förtroende.
- statens styrning inte står i vägen för lokalt motiverade reformer. En indikator på en stark självstyrelse är att det finns utrymme även för de kommuner som har en annan majoritet än riksdagen att genomföra sin politik.
- förvaltningen är lyhörd för nya politiska signaler och bidrar till att demokratiskt fattade beslut genomförs.

Utmaningen ur ett demokratiperspektiv är att den lokala och regionala makten utövas så att folkviljan förverkligas.

Blockpolitik eller oheliga allianser

Efter valet så har antalet blocköverskridande styren minskat – både i kommuner och i landsting: Det innebär att 85 procent av kommunerna och 95 procent av landstingen styrs av antingen ett borgerligt eller ett socialistiskt block. Det talar för att de politiska skiljelinjerna blir tydligare och att vi kommer att få se mer av blockpolitik i kommuner och landsting.

Samtidigt finns det faktorer som drar mot kompromisser och förhandlingslösningar. I drygt 100 kommuner kunde inte något av blocken bilda majoritet på egen hand. Det har inneburit att man tagit hjälp av miljöpartiet, Sveriges pensionärers intresseparti eller något lokal parti för att skapa en styrande majoritet eller att ett blocköverskridande styre eller ett minoritetsstyre bildats.

Även breda koalitioner kan enas om tydliga politiska program men det ställer stora krav på politiskt ledarskap, kompromissvilja och samarbetsförmåga och förutsätter att det finns ett personligt förtroende åtminstone mellan partiernas ledande företrädare. Det ställer stora krav på styrelsens ordförande och partiernas gruppleadare att hantera och förebygga de spänningar som kan uppstå. Den demokratiska utmaningen ligger i att även breda konstellationer förmår tydliggöra sin politik på ett sätt som gör det möjligt för väljaren att bedöma olika partiers agerande och att utkräva ansvar.

Förtroendet för ledande politiker

Många betraktar idag personvalet som en halvmesyr och för varje val minskar andelen väljare som kryssar kandidater i de olika valen. Trots detta har ett antal väljare valt att "personrösta" på ett annat sätt genom att i kommunvalet rösta på ett parti som har en ordförandekandidat som man har förtroende för. Denna möjlighet har framför allt utnyttjats i mindre kommuner, mer sällan i större kommuner och inte alls i landstingsvalet. Men de tydliga och i några fall dramatiska skillnaderna i valresultatet i kommun- och riksdagsvalet tyder på att väljarna i dessa kommuner fäster större vikt vid vilken person som leder kommunstyrelsens arbete än vilket parti som får majoritet. Flertalet av de kommuner som har detta väljarmönster har en centerpartistisk ordförande. Men även ledande politiker från vänsterpartiet, moderaterna, folkpartiet, kristdemokraterna och miljöpartiet samt från ett antal lokala partier har kunnat attrahera betydligt fler väljare till det egna partiet i kommunvalet. För ett stort parti som socialdemokraterna tycks det svårare att väsentligt överträffa röstandelen i kommunvalet – men även här finns tydliga exempel på att partiet gör väsentligt bättre ifrån sig i kommunvalet, sannolikt på grund av väljarnas förtroende för partiets ledande politiker.

En ur demokratisynpunkt viktig fråga är hur man bäst tillgodoser väljarnas önskemål att påverka vem som ska leda kommunen. I Norge prövar för närvarande drygt 30 kommuner ett system med direktvalda styrelseordföranden och i ett växande antal europeiska länder finns direktvalda borgmästare. Skulle ett sådant system med ett ordförandeval som genomförs parallellt med valet till fullmäktige fungera även i Sverige? Det finns anledning att ta del av de internationella erfarenheterna och att diskutera om och i vilken typ av kommuner och landsting som ett sådant system skulle ha förutsättningar att fungera. Det finns också anledning att diskutera andra former för att ge väljarna inflytande över valet av styrelseordförande. Tills vidare tycks ett antal väljare ta saken i egna händer och välja styrelseordförande inom ramen för det vanliga valet.

Utrymme för nya partier

Sedan 1970-talet har antalet icke-riksdagspartier i kommuner och landsting ökat för varje val. I detta val var det framför allt sverigedemokraterna som gick framåt och lyckades få mandat i ett stort antal kommuner, i några kommuner som ett av de större partierna och i ett 10-tal kommuner med en vågmästarroll. Framgångarna för ett öppet invandrings- och flyktingfientligt parti har varit en av de stora diskussionsfrågorna efter valet och diskussionen pågår fortfarande. Den gäller såväl orsakerna till partiets valframgång som hur partiet ska bemötas i den politiska debatten.

Men även de lokala partierna har blivit fler. Och i landstingsvalet lyckades sjukvårdspartier få mandat i fler landsting än tidigare. Även om dessa partier totalt sett erhållit en begränsad del av rösterna så har man i enskilda kommuner och landsting lyckats skörda så stora framgångar att man ingår i majoritetskoalitionen och i ett handfull kommuner lyckats erövra posten som styrelseordförande. Det är i grunden positivt att det finns ett utrymme att bilda nya partier som kan konkurrera om väljarnas stöd. Alla partier har en gång varit nya.

Det framgår dock av VALU att det är bland de övriga väljarna som förtroendet för politiker är lägst. Man kan därför anta att missnöjet mot den politik som förs i kommunen eller landstinget är särskilt stort bland dessa väljare. De utgör därför en nyttig påminnelse om vikten av både en livlig partipolitisk debatt om värderingar och prioriteringar och av en fungerande medborgardialog som ger människor möjlighet att diskutera förslag och att påverka de beslut som fattas. Det finns ett generellt behov av att utveckla medborgarnas kunskaper om och förståelse för olika beslut som rör kommunens eller

landstingets utveckling och verksamhet. Många gånger handlar det om frågor där det saknas självklara lösningar utifrån partiernas program. Här kan insatser där medborgare involveras i diskussioner och rådfrågas inför beslut medverka till ökade kunskaper och ökat engagemang bland medborgarna samtidigt som de ger de förtroendevalda ett bättre beslutsunderlag. Framför allt så ger sådana systematiska konsultationer medborgarna ett större inflytande mellan valen.

Många nya politiker

Årets val har inneburit en dramatisk förnyelse av fullmäktigeförsamlingarna där närmare hälften av ledamöterna är nya. Det har bara delvis att göra med att vissa partier erhållit fler mandat jämfört med föregående val medan andra gått tillbaka. En hög omsättning kan ses som någonting positivt: Fler medborgare får under sitt liv erfarenhet av vad det innebär att vara förtroendevald. Men det kan också vara ett tecken på många inte upplever uppdraget som meningsfullt och att möjligheterna att påverka är begränsade. En enkätundersökning bland förtroendevalda som genomfördes under den förra mandatperioden visade att en tredjedel av fullmäktigeledamöterna övervägde att lämna sitt uppdrag. De orsaker man uppgav hade både att göra med den personliga livssituationen som att man inte upplevde uppdraget som meningsfullt. Det fanns också en stark kritik mot beslutsunderlagen och möjligheterna att spela en mer aktiv roll i beslutsprocessen¹. Till det kommer att uppdraget är utsatt, att framför allt ledande politiker utsätts för hot och att media många gånger beskriver uppdraget som politiker i negativa termer.

Utveckla fullmäktige och stöd de förtroendevalda

Valet handlar om vilka som ska vara ledamöter i kommunens eller landstingets högsta beslutande organ och därmed ha en avgörande roll i den representativa demokratin. En förutsättning för att valet verkligen ska ge medborgarna inflytande är att fullmäktigeförsamlingen har en reell makt och att dess ledamöter finner uppdraget meningsfullt och stimulerande. Behovet av att stärka fullmäktiges ställning och att vitalisera dess arbetsformer har diskuterats länge och kräver en rad olika åtgärder. Det handlar till exempel om att tydliggöra fullmäktiges roll att delegera och utkräva ansvar, att ge det en mer aktiv roll vid beredningen inför beslut och att skapa arbetsformer som

¹ Lampinen, Berglund (2005) Makten och möjligheten i kommunpolitiken. En enkätstudie om förtroendevalda i 17 kommuner. Sveriges Kommuner och Landsting.

bidrar till ökad delaktighet. Det handlar också om att ge varje ledamot bättre förutsättningar att fullgöra sina uppgifter. Det förutsätter tid för uppdraget och möjligheter till kompetensutveckling.

Behov av institutionella förändringar?

Diskussionen efter ett val handlar i första hand om hur resultatet ska förklaras och vilken politik som kommer att föras av de partier som erövrade eller behöll makten. Det är dock angeläget att även diskutera om de demokratiska institutionerna fungerar väl. Bidrar de till att medborgarna får ett inflytande över politiken och till att folkviljan förverkligas. I det följande beskriver vi i korthet några av de idéer om förändringar som kommit fram i diskussionerna efter valet och som anknyter till vad som uppfattats som brister i det nuvarande systemet. Syftet är inte lägga fram ett reformprogram utan att peka på att även sådana frågor behöver diskuteras.

Förhandsregistrering av kandidater

Sverigedemokraternas framgångar ledde till att ovanligt många fullmäktigplatser inte kunnat besättas men också att personer utan medlemskap i partiet eller ens sympatier för dess politik blivit invalda. Det illustrerar behovet av att säkra att personer som sätts upp på ett partis valsedlar företräder partiet, är valbara och villiga att ställa upp. Det förutsätter i sin tur att väljarnas rätt att på valdagen skriva ett nytt namn på ett partis valsedel försvinner och att partierna blir skyldiga att i förväg registrera sina kandidater. Genom att valsedlar utan i förväg registrerade namn inte godkänns minskar risken för att medborgare lägger röster på personer som inte är valbara eller som inte vill åta sig uppdraget. Det innebär i sin tur att risken minskar för tomma stolar i fullmäktigeförsamlingen.

Ökad överensstämmelse mellan valresultat och mandatfördelning

Valkretsindelningen har i några kommuner inneburit att majoriteten i fullmäktige inte speglar majoriteten bland väljarna. Det är systemet med valkretsar som leder till att den sammanlagda mandatfördelningen i kommunen inte motsvarar röstandelen. Detta är inte något problem i landstingsvalen där man liksom i riksdagsvalet har ett system med utjämningsmandat. En möjlighet att komma åt detta förhållande är att höja gränsen för när valkretsar ska införas från 26 000 röstberättigade invånare till exempelvis det dubbla och att samtidigt införa utjämningsmandat.

Processen att bilda nytt styre

Förhandlingarna om vilka partier som skulle bilda majoritet kom på många håll att bli utdragna även efter detta val. Tendensen verkar vara att dessa förhandlingar tar allt längre tid i allt fler kommuner. Efter årets val fanns kommuner där medborgarna tre månader efter valet och långt efter det att en ny regering tillträtt på den nationella politiska arenan inte visste hur den egna kommunen eller landstinget skulle styras. Många väljare funderar säkert över varför den gamla majoriteten sitter kvar i mer än tre månader efter ett val och undrar om valet inte betydde någonting. Detta skulle kunna lösas genom en mer formaliserad process för hur ett nytt styre bildas, till exempel med den nationella arenan som förebild. Ett riktmärke skulle kunna vara att inte bara den nya fullmäktigeförsamlingen utan även styrelse och nämnder tillträder från november månad.

Kommunala nyval

Efter valet har diskussioner förts om det bör finnas en möjlighet att upplösa fullmäktige och införa kommunala nyval. Normalt så klarar partierna att skapa ett regeringsdugligt styre – om så krävs över traditionella blockgränser eller med inslag av lokala partier. Vidare visar erfarenheterna att de nuvarande bestämmelserna om återkallande av uppdrag fungerar väl i samband med att koalitioner spricker och majoriteter löses upp under pågående mandatperiod. De alltmer komplexa och otraditionella majoriteter som bildats gör dock att möjligheten till nyval skulle kunna vara en viktig ventil för nödsituationer.

Fler idéer

Det finns andra idéer om mer genomgripande förändringar av den representativa demokratin. Ett system med majoritetsstyre där enbart de partier som tillhör den styrande majoriteten ingår i styrelsen skulle kunna tydliggöra det politiska ansvaret för olika beslut och stärka den politiska styrningen av förvaltningen. Ett särskilt ordförandeval i anslutning till kommun- och landstingsvalet skulle ge medborgarna möjlighet att påverka vem som ska leda styrelsens arbete. Fler folkomröstningar skulle kunna öka intresse, engagemang och kunskaper bland medborgarna för lokalpolitiska frågor. Sänkta spärrar och ett krav på att kryssa en kandidat skulle kunna stärka personvalets betydelse. Skilda valdagar skulle kunna leda till att de kommunala frågorna inte behöver riskera att hamna i rikspolitikens skugga. Dessa idéer är inte nya. De har diskuterats i olika sammanhang och många av argumenten för och emot är väl kända. Flera av dem kommer för övrigt att behandlas av den sit-

tande grundlagsutredningen som ska lägga sitt förslag före 2008 års utgång. Det kommer således att finns anledning att fortsätta diskussionen om dessa och andra idéer om institutionella förändringar. I grunden handlar det om att skapa en representativ demokrati som ger medborgarna möjligheter till inflytande och om de valda organens möjligheter att förverkliga folkviljan.

Stora olikheter

I denna skrift har vi sökt redovisa den *samlade* bilden av vad som hände i de 310 kommun- och landstingsvalen. Men vi har även konstaterat att den samlade bilden kan vara missvisande eftersom den döljer de variationer som finns. Situationen i olika kommuner och landsting varierar på ett närmast dramatiskt sätt till exempel när det gäller valdeltagande, personröstning, röstdelning, partiernas röstandelar och olika majoritetskonstellationer. Och då har vi ändå inte behandlat skillnader i politisk kultur (konflikt eller konsensus), i partiernas aktivitet och arbetsformer eller i hur medborgarna upplever möjligheterna att ta ansvar och att utöva inflytande.

Olikheter kan vara ett uttryck för att demokratin fungerar mer eller mindre bra men också för att förutsättningarna varierar. Det kan därför krävas *olika* lösningar för att ge medborgarna inflytande och för att skapa bra styrelseformer. Det är en demokratisk utmaning att öppna för större mångfald när det gäller de demokratiska institutionernas utformning.

Olikheter och variationer kan slutligen också vara ett uttryck för att självstyrelsen fungerar och att människor ser kommun- och landstingsvalen som en möjlighet att kunna ta ansvar för sina gemensamma angelägenheter och påverka förhållanden i sin närhet när man utser företrädare till de beslutande församlingarna. I så fall är de 310 valen en bekräftelse på att den svenska folkstyrelsen inte enbart förverkligas genom ett representativt och ett parlamentariskt statskick utan också genom kommunal självstyrelse.

310 val

2006 års kommun- och landstingsval

Kommun- och landstingsvalen skiljer sig på flera sätt från riksdagsvalet: Fler personer har rösträtt, fler partier är representerade, olika majoritetskonstellationer bildas och många röstar på ett annat parti än i riksdagsvalet. Skriften 310 val innehåller en sammanställning av viktiga fakta om 2006 års kommun- och landstingsval och en diskussion om dessa val ur ett demokratiperspektiv.

Trycksaker från Sveriges Kommuner och Landsting
beställs på www.skl.se eller på
tfn 020-31 32 30, fax 020-31 32 40.

Pris: 100:-/st. Vid beställning av 10 ex eller fler: 50:-/st.
Moms, porto och expeditonsavgifter tillkommer.

ISBN 978-91-7164-246-2

118 82 Stockholm, Besök Hornsgatan 20
Tfn 08-452 70 00, Fax 08-452 70 50
info@skl.se, www.skl.se